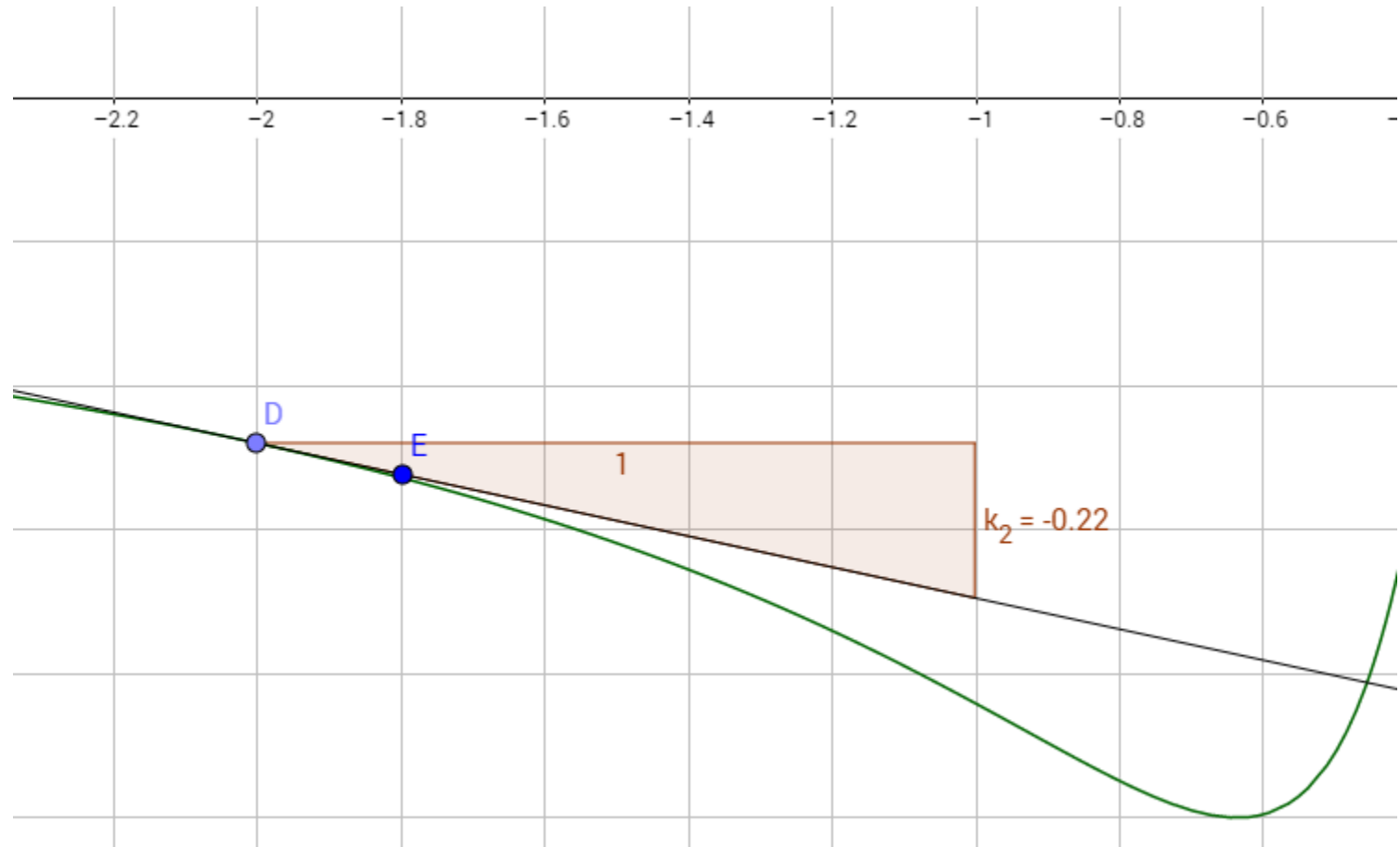

Muutosnopeus ja derivaatta

- Funktion f muutosnopeutta kohdassa a sanotaan funktion derivaataksi kohdassa a ja merkitään $f'(a)$.
- Jos funktiolle voidaan piirtää kohtaan a yksikäsitteinen tangentti, joka ei ole y -akselin suuntainen, niin silloin:

Funktion derivaatta kohdassa a on funktion kuvaajalle muuttujan arvon a kohdalle piirretyn tangentin kulmakerroin.

Esimerkki

Derivaatta ja erotusosamäärä

- Funktion derivaatta kohdassa a on erotusosamäärän raja-arvo

$$f'(a) = \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a)}{x - a},$$

mikäli raja-arvo on olemassa.

Esimerkki

- Muodosta funktion $\sin \frac{1}{x}$ erotusosamäärä kohdassa -2 ja määritä sen avulla funktion derivaatta numeerisesti.
- Erotusosamäärä on

$$\begin{aligned} \frac{f(x) - f(a)}{x - a} &= \frac{\sin \frac{1}{x} - \sin\left(\frac{1}{-2}\right)}{x - (-2)} \\ &= \frac{\sin \frac{1}{x} + \sin\left(\frac{1}{2}\right)}{x + 2} = e_1(x) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \sin x &= -\sin(-x) \text{ eli} \\ -\sin\left(-\frac{1}{2}\right) &= \sin\left(\frac{1}{2}\right) \end{aligned}$$

- Lasketaan funktion $e_1(x)$ arvoja lähellä kohtaa -2 .

x	$e_1(x)$	x	$e_1(x)$
$-1,9$	$-0,229256159993$	$-2,1$	$-0,210287339415$
$-1,99$	$-0,2203465692106$	$-2,01$	$-0,2184522280919$
$-1,999$	$-0,219490393839$	$-2,001$	$-0,219300962269$
$-1,9999$	$-0,21940511243$	$-2,0001$	$-0,21938616927$
$-1,99999$	$-0,2193965876$	$-2,00001$	$-0,2193946933$

- Erotusosamäärän raja-arvo kohdassa -2 on noin $-0,2194$.
- $f'(-2) = -0,2194$

Derivaatta ja erotusosamäärä

- Jos erotusosamäärän lausekkeessa merkitään $x - a = h$, niin $x = a + h$. Tällöin saadaan erotusosamäärän toinen muoto.
- Funktion derivaatta kohdassa a on

$$f'(a) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(a + h) - f(a)}{h}$$

Esimerkki

- Muodosta funktion $\sin \frac{1}{x}$ erotusosamäärä kohdassa -2 ja määritä sen avulla funktion derivaatta numeerisesti.
- Erotusosamäärä on

$$\begin{aligned} \frac{f(a+h) - f(a)}{h} &= \frac{\sin \frac{1}{-2+h} - \sin \frac{1}{-2}}{h} \\ &= \frac{\sin \frac{1}{-2+h} + \sin \frac{1}{2}}{h} = e_2(h) \end{aligned}$$

- Lasketaan funktion $e_2(h)$ arvoja lähellä kohtaa $h = 0$.

h	$e_2(h)$	h	$e_2(h)$
0,1	-0,229256159993	-0,1	-0,2102873394151
0,01	-0,2203465692106	-0,01	-0,2184522280919
0,001	-0,219490393839	-0,001	-0,219300962269
0,0001	-0,21940511243	-0,0001	-0,21938616927
0,00001	-0,2193965876	-0,00001	-0,2193946933

- Erotusosamäärän raja-arvo kun h lähestyy nollaa on noin $-0,2194$.
- $f'(-2) = -0,2194$

Numeerinen derivaatta

- Derivaatan numeerisessa määrittämisessä käytetään yleensä kaavaa, jossa tutkitaankin tangentin sijaan suoraa, joka kulkee kohtia $a - h$ ja $a + h$ vastaavien pisteiden kautta.
- Jos funktio f on derivoituva kohdassa a , niin

$$f'(a) \approx \frac{f(a + h) - f(a - h)}{2h},$$

kun h on pieni

Esimerkki

Määritä funktion $\sin \frac{1}{x}$ derivaatta numeerisesti kohdassa -2 .

- Numeerinen derivaatta on $f'(-2) \approx$

$$\frac{f(-2+h) - f(-2-h)}{2h} = \frac{\sin \frac{1}{-2+h} - \sin \frac{1}{-2-h}}{2h} = g(h)$$

- Lasketaan funktion $g(h)$ arvoja taulukkoon pienillä h :n arvoilla.

h	g(h)
0,1	-0,219771749704135
0,01	-0,21939939865125
0,001	-0,219395678054
0,0001	-0,21939564085
0,00001	-0,21939564045
0,000001	-0,2193956405
0,0000001	-0,21939564
0,00000001	-0,2193956
0,000000001	-0,219396
10^{-10}	-0,2194
10^{-11}	-0,2194
10^{-12}	-0,219
10^{-13}	0

- Tulosten perusteella $f'(-2) \approx -0,2194$
- Tähän tarkkuuteen riittäisi vähempikin laskeminen, mutta tässä huomaa, että h :n pienentyminen ei lisää tarkkuutta.